

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

po delší době tu máme opět číslo věnované venkovské architektuře a vesnickému prostředí obecně. Tato problematika si již v oboru památkové péče vydobyla pevné místo, řadu jejích aspektů je tak možné sledovat do větší hloubky. Příkladem mohou být i studie v tomto čísle. Zmínit lze alespoň některé: text Šárky Koukalové, který se zabývá osudem „venkovských“ pavilonů z velkých národopisných výstav a zkoumá přitom vliv venkovské kultury na architekturu přelomu 19. a 20. století. Vladimír J. Mrvík si zase všímá fenoménu tzv. gruntních knih a jejich výpovědní hodnoty pro poznání venkovské architektury. Bližší pohled na regiony významné svým venkovským architektonickým dědictvím pak přináší články Jiřího Pokorného (Roubený špýcharový dům na Boskovicku...) a Karla Fouda (Příspěvek k poznání vývoje sídelního celku na příkladu KPZ Plasko), konkrétní cenné památky pak představují například příspěvky Davida Tupy (sýpka v Chudenicích) nebo Radima Urbánka (sušárna v Zálší). V čísle je ovšem prostor i na články metodičtějšího, souhrnného charakteru – ať už se týkají historie a současnosti vesnických památkových zón a rezervací, problematiky masového zániku venkovských hospodářských dvorů nebo možností dokumentace zaniklých venkovských sídel.

Už jen z obsahu tohoto čísla by se mohlo zdát, že zájem o venkovskou architekturu zažívá rozkvět. Je proto třeba na tomto místě připomenout stinnou stránku celé problematiky. Přese všechny pokroky v poznání totiž platí, že tradiční vesnické prostředí je v posledním desetiletí atakováno negativními zásahy v míře ještě větší než dříve. Tradiční obraz vesnic, jak se vyvíjel až do poloviny 20. století, ničí čím dál bezohlednější pronikání současné stavební (ne)kultury do samotných jader vesnic. Domy se zateplují, okna nahrazují plastovými, střechy pokrývají různé novodobé krytiny (nevadí, že jsou novodobé, ale že jsou ošklivé, viz například modré plechové tašky). Do historických částí vesnic proniká katalogová výstavba rodinných domků, architektonicky zcela podřadná a rušivá v jakémkoli prostředí. Nejde pouze o jednotlivé stavby, ale často celé obytné komplexy, jejichž urbanistické uspořádání je vesnickému prostředí (a celé naší krajině obecně) naprosto cizí. Obraz vesnic i celého venkova se ochuzuje i masivní likvidací hospodářských dvorů.

Před přibližně patnácti lety se velkým úsilím jednotlivých pracovišť památkové péče podařilo zpracovat velké množství návrhů nových vesnických památkových zón. Ministerstvo kultury z nich v roce 2005 prohlásilo jen velmi malou část. Neprohlášeno zůstalo dokonce i mnoho vesnic, kde s ochranou souhlasila obecní zastupitelstva. Tehdy se zdálo, že se tolik neděje, ochranu se snad podaří prosadit později. Dnes už je zřejmé, že tím byl nad velkým počtem hodnotných vesnic vyřčen ortel. Řada z nich byla totiž od té doby narušena do té míry, že parametry památkové ochrany již nesplňuje. Seznam dosud nechráněných památkově hodnotných vesnic se tak každým rokem citelně zkracuje. Proto také stále roste význam dokumentace: co nezdokumentujeme dnes, nemusí zítřka již existovat.

Přesto by nebylo správné nad tímto cenným – a v Evropě jedinečným – nechráněným vesnickým dědictvím zlomit hůl. Máme přece Úmluvu o ochraně architektonického dědictví Evropy, Evropskou úmluvu o krajině, státní koncepci architektury, novou kulturní politiku vlády, oporou je nakonec i platný stavební zákon (na rozdíl od zákona památkového) a sledované jevy územně analytických podkladů. Ale když člověk navštíví známou vesnici s odstupem několika let a vidí, co se v ní za tu dobu zničilo, ptá se, kdy se konečně toto vše nějak projeví v realitě.

Když byla v roce 1995 prohlášena největší část vesnických památkových rezervací a zón, existovaly stovky dalších podobně hodnotných vesnic. Při cestách venkovem člověk mnohdy nepoznal, zda se nachází ve vesnici památkově chráněné, či nechráněné. Dnes se již chráněné vesnice od většiny ostatních skutečně odlišují, protože proces destrukce hodnot se v nich podařilo – díky velkému úsilí všech zúčastněných – zastavit nebo alespoň omezit. Je tedy zřejmé, že památková ochrana vesnických celků měla a má smysl. To je rozhodně pozitivní zjištění. Bohužel, těch necelých 300 dosud chráněných vesnic je stále příliš malým vzorkem...

Ing. arch. Karel Kuča

OBSAH

IN MEDIAS RES: VENKOVSKÁ ARCHITEKTURA A STAVITELSTVÍ

Dva příspěvky k 20. výročí vyhlášení prvních vesnických památkových rezervací / 155

Karel Kuča, Věra Kučová, Potenciál hodnotných historických vesnic k památkové ochraně i aplikaci nástrojů územně analytických podkladů / 156

Hana Šnajdrová, K postupu ministerstva kultury při prohlašování vesnických památkových rezervací a zón / 159

Šárka Koukalová, Na venkov přenesené pavilony z celonárodních výstav na konci 19. století / 163

Vladimír Jakub Mrvík, Gruntovní knihy jako pramen pro poznání charakteru a podoby lokální zástavby (nejen) na Českobrodsku / 174

Jiří Pokorný, Roubený špýcharový dům na Boskovicku a jeho památková ochrana / 180

Karel Foud, Lidová architektura v historické kulturní krajině. Příspěvek k poznání vývoje sídelního celku na příkladu KPZ Plasko / 194

David Tuma, Kontribuční sýpka v Chudenicích / 201

MATERIÁLIE, STUDIE

Kateřina Adamcová, Nečekané setkání s barokem v díle Bohuslava Schnircha / 206

Kristina Uhlíková, Spor o konfiskáty / 214

RÚZNÉ

Requiem za hospodářské dvory (*Karel Kuča*) 221/ Osudy nechráněných zaniklých sídel a možnosti jejich výzkumu a ochrany na příkladu Jelmů a Cetvínů na Českokrumlovsku (*Michaela Špinarová; Jindřich Špinar*) 224/ Sušárna ovoce v Žalší – drobný technický klenot (*Radim Urbánek*) 228/ Jiří Škabrada očima kolegů, přátel a žáků (*Petr Dostál; Zuzana Syrová; Martin Ebel; Jan Pešta*) 230/ 75 let Františka Ledvinky, 40 let jeho života se zubnickým „skanzenem“ a plány do budoucna (*Jana Tichá*) 232/ Vesnice a osady na území velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury. Zpráva o výzkumu a publikaci (*Martin Čerňanský, Lubomír Procházka*) 236/

SEMINÁŘE, KONFERENCE, AKCE

Otevření knihovny prof. Miloše Stehlíka v Rajhradě (-oms-) 237/ Popularizace mozaiky v české republice – projekt OPUS MUSIVUM: mozaika ve výtvarném umění (*Magdalena Kracík Štorkanová*) 238/ Z činnosti Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži (*Lenka Křesadlová*) 239/

BIBLIOGRAFIE, RECENZE

Evropské kulturní dědictví jako společenský kapitál (*Věra Kučová*) 241/

RESUMÉ

Summary / 243

